

NYAKAS MIKLÓS

A Hajdúkerület

A Hajdúság történetének bizonyos szempontból talánya az, hogy múltunk küzdelmekkel teljes, rendhagyó, vérzivataros századaiban e táj népessége hogyan tudta önmagát úgy megszervezni, hogy beépüljön a magyar történelem szövetébe, s önmagának a szomszédos nemesi vármegyékkel szemben is önálló törvényhatósági létet biztosítson. Hajdú vármegye ugyanis 1876-ban két vármegyei törvényhatóság (Bihar és Szabolcs) bizonyos részeiből, egy szabad királyi városi törvényhatóság (Debrecen), valamint az országgyűlési képviseleti joggal is rendelkező Hajdúkerület területéből tevődött össze. A törzsmag kétségtelenül a hajdani szabadalmas hajdúvárosok sok viszonytagságot megélt területe, a három szablya – Török Birodalom, Erdélyi Fejedelemség, Magyar Királyság – által egyaránt hódoltatni kívánt tájegység volt, ahol mindennaposnak számított a vigyázás, a készültség, s ha kellett, a futás, a menekülés is.

A Hajdúkerület címere a pecsét-
és címerhasználatot szabályozó
1838. évi magyar nyelvű oklevélen

A hajdúk győzelmi
jelképe a szoboszlóiaknak
adományozott zászlón

A hajdúság kialakulása szoros összefüggésben állt a 15. század végén felvirágzó szarvasmarha-kivittel. Az eredetileg marhahajtó és védelmező fegyveres népesség elnevezése is valószínűleg a hajtó (hajcsár) szavunkból ered, de már a 16. század derekára a hajdúság alatt egyértelműen katonai népességet értettek.

A török hódítás – különösen az 1551–52-es várháborúk sora – igen megbolygatta a Tiszántúl népességét, egész falvak, vidékek váltak a martalócok prédájává, s szép számmal lettek földönfutók kismemesi tömegek, amelyekből fegyvereseket lehetett toborozni. Ilyen volt Biharban például Nagykörösér vidéke, de a közeli Nagykunság is. A menekülő népesség jelentős része hajdúvá lett. Tudjuk, hogy a szoboszlói hajdúk egy része a Harang nevű, ma már elpusztult s Füzesgyarmat határába beolvadt békési kismemesi faluból származott.

Ezt a katonanépességet először Báthory István szervezte meg, majd a 15 éves háború császári hadvezérei, elsősorban Basta. Bocskai Istvánnak mint váradi kapitánynak részint tisztségéből, részint birtokaiból adódóan kézzelfogható kapcsolatai voltak a hajdúkkal. A tizenöt évesnek nevezett, hosszú háború (1591/93–1606) alatt a hajdúság elsőrendű katonaelemmé vált, jelentősége megkerülhetetlen volt. Bocskai felkelése csak a hajdúk csatlakozásával lehetett eredményes. Az egyik, Bocskaihoz állt hajdúkapitány, Némethi Balázs az osztrák csatában nem sokára életét adta a felkelés sikeréért. Bocskai a hajdúságot hálából földdel és nemesi szabadságjogokkal jutalmazta, s letelepítette őket, megvetve ezzel a hajdúvárosi kiváltságok alapjait.

KIVÁLTSÁGOLT HAJDÚVÁROSOK

A kiváltságolt hajdúvárosok 1606 után Szabolcs vármegye területén települtek meg, Bocskai István különösen szerencsés elgondolása szerint. A nagy fejedlem ezzel nemcsak egy pusztulásra szánt, kiirtásra ítélt néprészt mentett meg a nemzet számára, hanem egy sajátos szabadparaszti-mezővárosi fejlődés alapjait is megvetette. A hét hajdúváros – Szoboszló, Nánás, Böszörmény, Dorog, Hadház, Vámospercs és Polgár – belső szervezési alapelve azonos volt. 1613-ban jogilag is kikerültek a vármegyei keretből, s a kassai főkapitányság

alá rendelve tulajdonképpen a magyar végvári rendszer alkotóelemei voltak. Az erdélyi hadsereg meghatározó részét adván egységesen vettek részt az erdélyi fejedelmek Habsburg-ellenes háborúiban csakúgy, mint a kassai főkapitányok utasítása nyomán a sem béke, sem háború állapot mindennapos, kemény törökellenes helytállásban is.

A vármegyék sajátos közigazgatása, belső társadalmi szerkezete, jogviszonyai, a felsőbb kormányzésekhez fűződő kapcsolatai meghatározóak voltak az ország, a magyar társadalom egésze számára, így a vármegye dominanciája kétségtelen. Ugyanakkor a magyar államfejlődésnek már megalakulása pillanatától velejárvója volt a sokszínű etnikai-katonai kiváltságolás és az ugyancsak sokrétű és különböző mélységű autonómia. Így a vármegyei

szervezettől elütő egységek tanulmányozása elengedhetetlen a magyar állam egésze szempontjából. Ez vonatkozik a szabadalmas hajdúvárosok szervezetére, a Hajdúkerületre is.

A Hajdúkerület kialakulása esetében külön hangsúlyoznunk kell annak folyamatjellegét. A kezdeti időszakban inkább a hajdúvárosok (*oppida haidonica*), illetve a hét hajdúváros (*septem oppidorum Hajdonicalium*), később, Polgár kiválása (1715) után a hat hajdúváros volt az általános elnevezés, majd egyre gyakoribbá vált a hajdúvárosok kerülete, a Hajdúkerület (*Districtus Haidonialis*) név. A kerület terminológia jelzi – a vármegyéhez képest – a szerveződés eltérő formáját.

Az igazán nehéz időszak 1660 után következett be, amikor Várad török kézre kerülték Szejdi budai basa a

Magyar huszár és hajdú,
rézmetszet, ismeretlen mester, 17. század

hajdúvárosok ellen is bosszuló hadjáratot vezetett, s ezt a vérvesztéséget, katonai erejük megroppanását a hajdúk alig-alig tudták kiheverni. A kibontakozó kuruc mozgalmak eredményeként az addig három részre szakadt országból egy újabb terület vált ki – Thököly állama –, s az addig két részre adózó helyek hármás fennhatóság alá kerültek, a közbiztonság soha nem látott mélységbe süllyedt, s a török portyázó csapatokat addig csak ritkán látó

hajdúvárosok népessége is megismerkedhetett a mindennapos veszéllyel a közeli váradi törökök révén. A hajdúvárosok nem csekély diplomáciai érzékkel megáldva, maradék katonai erejüket hatásosan emlegetve a három kivont szablya árnyékában biztosították fizikai megmaradásukat.

1663-ban Wesselényi Ferenc nádor adott védlevelet Nánás hajdúváros számára a kóborló végváriak ellen, sőt „a vármegyebeliek nevek alatt járó Magyar tsavargók(at) és Vagabundus katonákat” a hajdúk „in flagranti” (tettenérés) esetén meg is ölheték. A hajdúvárosok ezért fordultak 1666-ban a felső-magyarországi főkapitányhoz,

A HAJDÚVÁROSOK CÉLKITŰZÉSEI

AZ 1690 KÖRÜL
MEGFOGALMAZOTT
KÖVETELÉSEKBŐL EGY
ÖNÁLLÓ ÉS NEMESI JOGGAL
BÍRÓ TÖRVÉNYHATÓSÁG
KÉPE BONTAKOZIK KI.

1. A vármegye joghatóságától a Nemes Városok mentesek legyenek.
2. Kamarai cenzust a városoktól ne kérjenek.
3. A Kamara joghatósága legfeljebb jelképes lehet, a számadásokat nem vizsgálhatja, s a helyi választásokba nem szólhat bele.
4. Országgyűlési taksát ne vessenek a városokra.
5. Közdolgokban az Udvari Haditancstól függenek, katonai számadásaikat és a házipénztár számadásait ott mutassák be.
6. Erősítsék meg a városok kiváltságait, s ahhoz semmiféle hátrányos záradékot ne fűzzenek, a királyi haszonvételek jogát is erősítsék meg, akárcsak a pusztabirtokokhoz való jogot.
7. A hajdúvárosok kiváltságaiért a kincstár királyi oltalmazást vállaljon.
8. A törvénykezés fellebbviteli fóruma a tárnokszék legyen.
9. A városi kapitányokat, hadnagyokat és egyéb tiszteket szabadon választathassák.
10. A pallosjog [a bíraskodás teljesége] – a városoknak – megadassék.
11. A hajdúvárosoknak különálló adózási portái legyenek, a katonai beszállásolásba a vármegyének beleszólása ne legyen.
12. Vámtól, harmincadtól a városok mentesek legyenek.

Magyar hajdú a 17. század második felében,
rézmetszet, ismeretlen mester
Michael Wening (1645–1718) után

A Bocskai István fejedelem által adományozott hajdúzászló. Szimbólumrendszere Basta legyőzésére utal. Rokon gondolatot fogalmaz meg a nagyszalontai hajdúk címere is. (Bocskai István Múzeum, Hajdúszoboszló)

gróf Csáky Ferenchez, hogy vegye pártfogásba őket. A gróf meg is ígérte, hogy mindenféle „impetitoroktól” megoltalmazza őket. A városok jórészt egyenként igyekeztek beszerezni oltalmazóiratokat, különösen Nánás védeleveliből maradt fenn szép számmal. Csáky István felső-magyarországi főkapitány 1685-ben a hét hajdúváros számára védelevelet adott ki, melyben védelmet ígért a külső zaklatások, terhelések és törvénytelenések ellen.

A falvak és mezővárosok népe számára a kőborló, vagabund katonák, a megélhetésért küzdő végváriak által elkövetett zaklatások nem sokban különböztek a köztörvényes bűnözők tetteitől. Az ellenük való védekezés a kialakuló kerületi szervezet egyik legfontosabb feladata lett. Csáky István védelevele tulajdonképpen kötelezte is a hajdúvárosokat arra, hogy a védekezést közösen szervezzék meg, vagyis szervezetileg egységes fellépést követelt meg.

BEÉPÜLÉS A RENDI TÁRSADALOMBA

A 17. század első felében a csak katonai szolgálattal tartozó hajdúvárosokat a bécsi udvar 1685-ben állami adó fizetésére kötelezte, amire egyébként már Thököly Imre is kísérletet tett. A hajdúvárosok számára létkérdés volt, hogy vármegyétől független, különálló adózási portákkal rendelkezzenek. Szabolcs megyével közös teherviselés ese-

tén a vármegyei nemesség ugyanis mértéktelen módon terhelhette volna a hajdúvárosokat. Általános adóügyi megfontolásokból a hajdúvárosok törekvését a bécsi udvar is támogatta, s 1696-ban Pozsonyban, a nádori konkurzuson – amelyen a hajdúvárosok is képviseltették magukat – véglegesen elválasztották őket Szabolcs megyétől. Ezt azonban csak úgy sikerült elérniük, hogy a vármegyéknél lényegesen nagyobb terheket vállaltak. Mindazonáltal Szabolcs vármegye jogigénye a hajdúvárosok betagolására állandó fenyegetést jelentett.

A hajdúvárosok 1696-ban már bizonyos rész kérdésben hoztak statútumot, ám az önálló Hajdúkerület megteremtése felé a legfontosabb lépés az 1698. november 22-i általános közgyűlésen megalkotott statútum volt. Ez ma Hajdú-Bihar megyenapja. 1699 elején Désány Istvánt a hajdúk kapitányaként említik, akit az Udvari Haditanács 1699 végére meg is erősített főkapitányi tiszttségében. Az önálló statútumalkotás célja elsősorban a község és a közbiztonság fenntartása volt. Külön elhatározásként jelenik meg az orgazdaság elleni védekezés, a gyanús kőborlók távoltartása s ebben minden „belső” segítségadás szigorú megtorlása. Törekedtek a kerületi közgyűlések tekintélyének fenntartására, a veszekedések kiküszöbölésére, a megjelenések pontosságára, a városi hadnagyság tekintélyének óvására.

A statútum egészét áthatja a rigorózus protestáns vallásérkölc: szigorúan

intézkedik a vasárnap megtartásáról, s szinte drákói eréllyel lép fel az „attával teremtettével” káromkodók ellen. A korabeli magyar nyelv ugyanis a káromkodás ezen változata alatt a teremtett lény szidásán keresztül istenkáromlást értett, s merev megítélése is ezzel áll összefüggésben. A büntetés lépcsőfokai is tanulságosak: elsőként erkölcsi megszegényítés és verés, másodfokon a vízbe fojtás szimbolikus jelzése (nyakba akasztott kő) és annak elismertetése, hogy ezt meg is érdemelte volna, harmadfokon pedig az ótestamentumi ihletésű „megkövezés” várt a vétek elkövetőjére. Arra viszont nincs adatunk, hogy e rideg rendelkezés végrehajtásra került volna. Kemény büntetésre számíthatott az is, aki megsértette a Hajdúkerület joghatóságát (idegen tisztekhez folyamodott), vagy aki követségjárás esetén a kerületi utasításokat megszegte.

A Rákóczi-szabadságharc alatt a szabolcsi hajdúvárosok – és Debrecen – csak hosszas fontolgatás után és a kezdeti sikerek hatására csatlakoztak a mozgalomhoz. Ugyanakkor komoly gazdasági terheket viseltek. Katonai megfontolásokból a hét hajdúvároshoz csatolták Nagykállót, Balmazújvárost és Téglást, így a Hajdúkerület városainak száma – átmenetileg – tízre nőtt.

A 18. század hosszú, békés fejlődést hozott hányatott sorsú térségünknek, akkor is, ha ez a Habsburg-hatalom árnyékában ment végbe. A Hajdúkerület városainak száma Polgár hajdújogának

elvesztésével hétről hatra olvadt. A kassai főkapitányság megszűnt, s a hajdúvárosok közvetlen felettese 1733-ban a kassai kamara lett, ami burkoltan akár a jobbágyi függés veszélyét is hordozhatta. Ennek elhárítására – akárcsak Szabolcs vármegye állandósult jogigényének visszautasítására – a mindenkori főkapitányok (különösen a három – apa, fiú, unoka – Csanády Sámuel) irányításával és a városok komoly anyagi áldozatvállalásával szívós és eredményes erőfeszítéseket tettek. A fenti tényezők mintegy megkövetelték, hogy a hajdúvárosok a 18. századi országgyűléseken, ha követként nem is, legalább megfigyelőkkel képviseltségük magukat. Legfőbb céljuk a kamarai fennhatóság megszüntetése volt.

Hajdúkerületi főkapitányi pecsétnyomó.
Sillye Gábor hivatali pecsétje

BELSŐ FESZÜLTSEGEK

A hajdúvárosok társadalmi rétegződése a 18. század derekára alakult ki véglegesen, s ez egyben komoly belső társadalmi feszültségek hordozójává is vált. A társadalom csúcán az úgynevezett hajdúnemesek (*proprietáriusok*) álltak, akik elvben Bocskai hajdúinak le-

származottai voltak. Ennek eldöntésénél az 1702-ben rendezett összeírás volt a mérvado. E rétegnek idővel komoly fejtörést okozott a „beköltözöttek” mozgalma. A hajdúvárosi szabadság ugyanis mágnesként vonzotta a betelepülőket, akiknek két csoportját különböztették

meg: közrendűek (*libertini*) és nemesek (*armalisták; advena nobili*). Leghátrányosabb helyzetben a beköltözött nem nemesek voltak, akiknek legszegényebb csoportját az ún. zsellérek alkották (ez a fogalom nem fedte a hagyományos jobbágytársadalom hasonló elnevezésű rétegét).

A társadalmi küzdelmek első sorban a földtulajdon és a határhaználat kérdésében csúcsosodtak ki: a fent jelzett társadalmi rétegek milyen arányban részesedjenek a határ adományos részeiből, illetve a bérelt pusztabirtokokból, hogyan viseljék az adóterheket, a katonai állítási és -tartási kötelezettségeket, valamint a városi kisebb közmunkákat. E társadalmi rétegződés kísértetiesen hasonlított a Jászkun kerület redemptus-irredemptus ellentétpárjához. A hajdúnemesek célja a teljes körű nemesi jogállás elérése volt, míg a beköltözöttek a minél nagyobb, lehetőleg a hajdúnemesekéhez hasonló jogok elnyerése.

Bocskai a hajdúi között, a háttérben
Kassa és Érsekújvár ostroma.
Wilhelm Peter Zimmermann rézkarca, 1605

... et palam dicitur... extrema quaque machinatus...
... sicut sita est in campum deducti raptim cursim collecto validiore exerci...
... perniciem jam non modo nostram, sed totius gentis Hungaricæ conceptu...

... villā
... cla-
... Ra-
... iam
... um ire
... illam
... uenti
... per-
... rcer-
... uni-
... is, sum-
... Anni
... Cyo-
... DAN-
... itan
... ascri-
... antur
... in oua-
... clarā-
... anua-
... cum
... galea
... is pro

deser-
dem
sciam
religi-
statu
quid
vere
sequ-
tos le-
uerso
mum
Mille
MA
N I
è sta-
ben
et re-
tam
dæ
ria p
impe
milit
adep

... Scuti pulcherrime ambiunt et exornant, prout hæc omnia in medio p
... us utriusque sexus uniuersis gratiose dedimus donauimus, et contulim
... exercitijs nobilitaribus et militaribus, nec non sigillis, uexillis, cortinis, v
... unen homines existant dici, teneri, nominari, et reputari uolumus, ferre
... docunq; de jure et antiqua consuetudine, utuntur, fruuntur et gaudent,
... e fixa sede simul omnes quo commodius, utilius et fructuosius, in mo
... s desertas possessiones nostras **Nanas, Dorogh** et **Varyas** portionesque poss
... im, si quod in eisdem etiam aliter, qualitercunque existeret, et habere
... nascuis campis fornetis syluis nemoribus montibus uallibus uinci

tu, cum Generalis aduentum duntaxat Magnifici Ioannis Baptista Pa
um virus effunderet nos celeritate conjunctionem illorum presentissimo
rtam **A**lmold nuncapatam Peczianas copias, quæ pars non modo fidentior
cum Generalis intellexisset, incredibili percussus formidine fuga nimis tur
o ediderunt stragem. Tybisco uero itidem trajecit, & **C**alsouia Regia Ci
ionis libertate multis modis erat oppressa, ac earum uindictandarum occ
icn rata. Georgio Basta in mandatis dedit ut cum expeditissimo, et ualidiss
lem, et Castellum Osgyan pars quædam nostratum infeliciter, atq; ad pagu
tentatis aliquot contra hostes impulsionibus ex superiore Hungaria uix or
uti ibique aperto Marte manus conferentes Victores facti, pars Morauiam
gatos, pacem a gente Hungarica petere, et amissas legum religionumq; libertat
os et singulos milites nostros haydones tanquã strenuos libertatis nostræ ar
que honorem et libertatis prerogativam in ea pro qua pugnarunt patria
limi Sexcentissimi Quinti, indicta congregator, eos omnes singillarim et ex

KEOZY ac Egregiorum, **I**OANNIS SZYLASSY, **N**ICOLAI
S ELEK, Alienus **I**OANNIS CHYATARI, **M**ATH
tu et conditione plebea, ac ignobili, in qua nati sunt et hactenus extite
duximus, prout anmeramus, aggregamus cooptamus, et ascribimus. **D**e
putentur. **I**n
similiter figur
impertiri uol
uoluere Sulph
tu ardere, **A**
aris aperta e
ota libertate,
presentium
us. Annuent
his, aulæis, ar
et gellare o
perpetuo ut
rem fideh

A Bocskai István
által Korponán
1605. december 12-én
9254 hajdúvitéznek
adományozott
kiváltságlevél

essionarias in Hatthazy Vamosperczy Sima, et
tur, aut eadem, et idem nostram ex quibuscunq; causis, uijs, modis
uincarumque promeritorijis. **A**quæ fluminis niscinis niscaturis aqua

Nánási Oláh Mihály
(1760–1838)
hajdúkerületi főkapitány

A hajdúvárosoknak a 18. század folyamán sikerült kiépíteniük saját, önálló tisztikarukat és joghatóságukat, önálló adózási portáikat, s mindezt Szabolcs vármegye ellenében, annak állandó támadásai közepette. II. József

uralkodása alatt azonban a hajdúvárosok féltve őrzött önállóságát megszüntették, s ötödik járásként Szabolcs vármegyéhez csatolták őket. A magyar rendi ellenállás következtében azonban mindez múltó epizódnak bizonyult, sőt az 1790–91. évi országgyűléstől sikerült biztosítaniuk országgyűlési képviselőüket is. Ügyüket Jablonczay Petes János hajdúkerületi főkapitány és Nánási Oláh Mihály hajdúkerületi főjegyző, későbbi főkapitány kitartó és eredményes munkája mellett a köznemesség – köztük Szabolcs – támogatása tette lehetővé.

A polgári forradalom küszöbére a Hajdúkerület végül rendezetlen személyi és tulajdoni állapottal érkezett. A főkapitány a nagy jogi tudású és ezért az ördögösség hírébe is keveredett Pély Nagy Gábor volt. A hajdú kiváltóságok eltörlése kezdeti tanácstalanságot okozott, de a szabadságharcra alakuló forradalom ügyéhez a Hajdúkerület hamarosan szívvel-lélekkel csatlakozott. Különösen kiemelkedő tevékenységet folytatott Sillye Gábor – ekkor Hajdúböszörmény országgyűlési képviselője, 1848 nyaratól pedig a Hajdúkerület kormánybiztosa –, akinek nevéhez a Böszörmény székhellyel felállított 17. (Bocskai) huszárezred, valamint az 52. és 53. gyalogzászlóalj kiállítását fűződött. A hajdúvárosok a szabadságharc ügyéért az országosnál is nagyobb áldozatokat hoztak.

Pély Nagy Gábor
(1780–1849)
hajdúkerületi főkapitány

Térségünkben a szabadságharc végét a szerencsétlen kimenetelű debreceni csata (1849. augusztus 2.) jelentette. A megtorlás véres volt. Sillye Gábor hajdúkerületi kormánybiztost is halálra ítélték, bár az ítéletet kegyelem-

A BÁRÓDSÁG

Bihar vármegye központi (váradi) járásában terült el egy sajátos jogokkal és köteleességekkel, valamint jelentős közigazgatási autonómiával felruházott terület, a Báródság, amelynek lakói döntően nemesi és szabadalmas jogállású románok voltak.

A Váradról Kolozsvárra vezető hadiút a Báródság területén húzódott, s ezért a magyar államalapítás korában is fontos lehetett. Az itteni első határőrök székelyek voltak. Báród neve élénken emlékeztet a székelyföldi Barótra, Telegd pedig Telegdibaconra. Nagybáródon még a 19. század első felében is a templom melletti utcát Magyar utcának nevezték. A Báródság katonai szempontból Solyomkő várához tartozott. A terület első román lakói a 14. században jelentek meg. A báródsági nemességet Szapolyai János 1532 táján szervezte újjá.

A báródsági nemes kerület átszervezésére az 1790-es években került sor. Ekkor országos jelenség volt a nemesi szabadságjogok élesztése, körülbástyázása. A Báródság közvetlen feljebbvalója a váradi járás szolgabírója volt. A báródsági települések a következők: Nagybáród, Kisebáród, Beznye, Csék-

lye, Kornicel, Feketepatak, Köröstopa és a részben idetartozó Brátka. Központja Nagybáród volt, s itt a kerületnek új székházat is építettek.

A Báródság rendtartása utánozta a nemesi vármegye szerkezetét. Táblabírái voltak, sőt a kerület tagolása az alhadnagyi székek kiépítésével hasonlított a vármegye négy járásához. Az alhadnagyok felettese a főhadnagy volt, aki egyben a főkapitány helyettese is. A főkapitányt és a tisztségviselőket választották, de a főkapitány mindenkor a Báródságon birtokos vármegyei köznemes volt. Országosan is jelentős személy közöttük Beóthy Ödön.

A báródsági nemesség egy része ténylegesen rendelkezett armálissal, a lakosság privilégiumokkal élő nagyobbik hányadának e jogköre legalábbis kétséges volt, s vagy anyai ágon (agilisek) vagy pedig a Báródság sajátos történeti viszonyai között gyökerező régi szokásjog alapján gyakorolták a nemesi jogokat vagy e jogok egy részét. Kisebbségben bár, de adófizető jobbágyok is éltek közöttük.

ből tízévi várfogságra változtatták. A császári önkényuralom mind a Hajdúkerület, mind Szabolcs és Bihar vármegye önállóságát megszüntette, ám azt 1859-ben az 1847-es állapotnak megfelelően helyreállították. A Hajdúkerület főkapitányává ekkor a börtönből szabadult Sillye Gábort választották, aki a Hajdúkerület utolsó főkapitánya lett.

HAJDÚ MEGYE

A kiegyezés utáni közigazgatási reform nagy ellenállást váltott ki a Hajdúkerületben, hiszen annak megszüntetését is tartalmazta. Szoboszló a Karcag központú Kun vármegyéhez került volna, a többiek pedig Szabolcs vármegyéhez. A kormányzati elképzelés hamarosan pártpolitikai csatározások témája lett. A Sillye Gábor vezette hajdúkerületi tisztikar a Hajdúkerület megnagyobbítását akarta Bősziromény székhellyel, míg a debreceni negyvennyolcasok egy önálló Debrecen megye létrehozását javasolták a hajdúvárosok nélkül. A debreceni kormánypártiak egyetértettek a Debrecen központú megye létrehozásával, de azt a hajdúvárosok beolvasztásával kívánták megvalósítani.

A Hajdúkerület és elsősorban Hajdúböszörmény makacs ellenállásának annyi eredménye volt, hogy elfogadták a térségben felállítandó új megye gondolatát, amelynek törzsét a hajdúvárosok jelentették, kibővítve jelentős szabolcsi és némi bihari területtel (Kaba, Mikepércs, Sámson). Ez tulajdonképpen a kerület vármegyei lábra állítását jelentette. A székhely azonban Debrecenbe került, amelyet addig szintén Biharhoz számítottak. Mindezt az 1876/33. törvénycikk rendelte el. Az új vármegye törzsterületét a volt hajdúkerületi városok alkották, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Hajdúnánás, Hajdúdorog, Hajdúhadház és Vámospercs. Ehhez társult Szabolcs vármegyétől Tiszacsege, Balmazújváros, Téglás, Egyek, Nádudvar, Püspökladány, Szovát, Tetétlen, Földes és a nemsokára közösséggé szerveződő Alsó- és Felső-Józsa.

Az új vármegye végleges területe 3333,22 négyzetkilométer volt, ebből azonban Debrecen óriási határa egymaga 2340,99 négyzetkilométert tett ki, ami – szabad királyi város lévén – nem tartozott a tulajdonképpeni megyéhez. Hajdú vármegye tehát országos mértékkel kisebbnek számított.

Jogelődnek a Hajdúkerületet nevezték meg, átvéve nemcsak a hajdú elnevezést, de a kerület címerét, színeit és levéltárát is. Sillye Gábort, a Hajdúkerület főkapitányát és 1875 óta Debrecen szabad királyi város főispánját a belügyminiszter mindkét tisztségéből felmentette, s az új vármegye szervezési munkáival a Bihar vármegyei famíliából származó Miskolczy Lajost bízta meg.

Az új vármegye tisztikarának létrehozásakor a jogfolytonosság elve érvényesült, s így a főkapitány kivételével

Sillye Gábor mint hajdúkerületi kormánybiztos, később a Hajdúkerület főkapitánya

a volt hajdúkerületi tisztikar jó része hasonló szerepkört töltött be az új törvényhatóságban is. Például Weszprémy Gáspár hajdúkerületi alkapitány alispán lett, Kálmán György volt hajdúkerületi főjegyző pedig vármegyei főjegyző. ♦